

РЕЦЕНЗИЯ

На дисертационния труд на
Георги Валериев Кирилов

На тема:

АФЕКТ, УПЛАХА И СМУЩЕНИЕ В КЛИНИКО-ПСИХОЛОГИЧНАТА СЪДЕБНА ЕКСПЕРТНА ДЕЙНОСТ

**за присъждане на образователна и научна степен „доктор”
по научна специалност: 3.2. Психология, Клинична психология**

Рецензент: проф. д.пс.н. Ваня Матанова

Дисертацията на Георги Кирилов е представена на 304 страници, литературата обхваща 55 заглавия на български, руски, английски езици и интернет ресурси. Текстът е онагледен с таблици и диаграми.

Така представеният дисертационен труд в структурно отношение отговаря на изискванията за такъв род научна продукция. Настоящият дисертационен труд на Георги Кирилов се фокусира върху три основни конструкта, свързани със съдебната експертна дейност. Клинико-психологичната съдебна експертна дейност предполага много добра теоретична и практическа подготовка в няколко научни области-психология, клинична психология, психиатрия, право, неврология, социална работа и др. Ас. Георги Кирилов безспорно притежава такава подготовка. Освен това се изисква работа в екип, поради това, че в съдебния процес са ангажирани специалисти от различни области

Темата на дисертационния труд на ас. Георги Кирилов е безспорно една от най-важните в клиничната, пенитенциарната и съдебна психология и психиатрия. Темите за съдебната експертна дейност дълго време е пренебрегвана от клиничната психология, макар че добрите практики категорично утвърждават, че психологическата съдебна експертна дейност

изисква и предполага компетентности в областта на клиничната психология. Темата за афекта, уплахата и смущението е иновативна, неразработена в нашата специализирана литература. Това прави настоящия дисертационен труд навремен, актуален и важен за практиката.

В българската експертна дейност проблемът за физиологичния афект е изключително бегло проучен-2 монографии-30-те години на Данаджиев и 2017г. на проф. Петър Маринов. Още по-малко проучени са уплахата и смущението.

В съдебнопсихологичната и съдебнопсихиатричната практика понятието „афект“ се използва за означаване на особено и рядко срещано състояние.

Актуалността на темата произтича както от липсата на изследвания в областта, така и от факта, че представянето на по-изчерпателен анализ върху понятийния апарат ще подпомогне всички страни, ангажирани в съдебния процес.

В представената дисертация на ас. Георги Кирилов анализът на специализираната литература е фокусиран върху разглежданата проблематика и показва превъзходните умения на дисертанта за анализ, обобщение и откриване на недостатъчно проучени области. Литературният обзор включва анализ на руска, английска и българска литература и съдебна практика и показва отлични аналитични способности на дисертанта. На базата на литературния обзор и клиничния опит на дисертанта са формулирани изследователските хипотези, целта и задачите на емпиричното изследване.

Целта на настоящия научен труд е посредством теоретичен анализ и съобразно утвърдената у нас практика да се разработи методика/протокол, която да подпомага специалистите вещи лица в процеса на изготвяне на експертни становища относно наличието на „физиологичен афект“, „уплаха“ и/или „смущение“.

В досегашната практика обичайно наличие/отсъствие на физиологичен афект и уплаха и смущение се установяват от експерти психиатри. Но преживяванията на дееца и особеностите на поведението му трудно могат да бъдат вградени в някакво психично разстройство/болест.

Преценката за физиологичен афект е от най-сложните оценки и представлява предизвикателство пред вещите лица, което се усложнява и от факта, че отсъстват структурирани стъпки и критерии за установяването му.

За да се постигне тази изследователска цел са формулирани 2 основни и 3 допълнителни хипотези, които могат да бъдат отхвърлени или потвърдени чрез решаване на формулираните задачи.

Обект на изследване са анализът на литературни източници в областта на правото, психиатрията, психологията и експертната дейност, тълкувателни решения на българския съд и 55 броя експертни становища, касаещи наличието на физиологичен афект при реализиран деликт, от които 30 броя с личното участие на автора.

Разработен е инструментариум/протокол, който да бъде специфичен за българската социокултурна среда и да послужи в процеса на диагностика и скрининг на особените състояния – физиологичен афект, уплаха и смущение.

Протоколът съдържа подробна паспортна част, изследване на когнитивната сфера и интелектуално функциониране, мозъчни нарушения, неврологичен и психиатричен статус, личностово функциониране, изследвано чрез ММРІ и Роршах. Включени са оценки и преживявания по време и преди инкриминираното деяние. Специално внимание е отделено на разгръщането на ситуацията и съпътстващите я емоции.

Експертните становища, което са предмет на анализ са представени много подробно, със завидна компетентност и професионална етика.

Направен е корелационен и клъстър анализ. Включените във всеки клъстър данни дават възможност да се направи обобщена преценка както за тежестта на всеки фактор, така и за наличието или отсъствието на потвърждение по отношение на задължителните детайли, които следва да са налични, за да може да се даде утвърдително заключение за наличието или отсъствието на физиологичен афект, уплаха или смущение.

Протоколът е приложен върху всички експертизи. Анализът на данните в експертното становище не повдига хипотези за взаимовръзка между когнитивните възможности на освидетелстваното лице и вероятността от разгръщане на физиологичен афект, уплаха или смущение. Особеностите на интеракциите между обвинения и пострадалия може да се обсъждат като сложни, в контекста на културално обусловени взаимоотношения, като честа алкохолна употреба, богатата експресия на афективните преживявания, без това да е категорично свързано с някакво особено афективно състояние.

В резултат на добре планираното и изпълнено емпирично изследване са получени данни, част от които потвърждават вече известни данни и заключения, а друга част са нови за нашия социокултурен контекст. Тези резултати обогатяват наличните досега знания, най-вече по отношение на изготвяне на експертни становища при съмнение за физиологичен афект, което осигурява нов поглед върху изследвания феномен и потенциални възможности за прецизиране на експертната дейност.

Емпиричното изследване има за цел разработването на инструментариум, който да притежава потенциала да изясни прецизно аспектите на физиологичния афект, уплахата и смущението, да даде възможност за унифициране на практиката на вещите лица и да повиши качеството на предоставяните експертни становища и заключения.

Докторантът Георги Кирилов отчита малкия брой изследвани лица и правилно подчертава несигурността в интерпретациите. Отлично впечатление правят детайлно анализирани особености на емоционалната незрялост и афективните реакции при продължителна фрустрация и невъзможността за овладяване на гнева. Отлично впечатление оставят анализите на MMPI и Роршах. При двете методики са изведени тестови параметри, които са релевантни към анализа на експертната оценка за наличие на физиологичен афект, уплаха и смущение. Подробно са обсъдени и кодирани данните за разгръщане на фазите на афекта, динамиката на преживяването и механизмите на разгръщане на ситуацията във връзка с афектогенното действие. При кодирането на данните от проучените експертни становища са очертани 13 клъстера, където тежестта на всеки фактор се интерпретира към експертната задача.

Докторантът Георги Кирилов се е съобразил с част от препоръките, други е сметнал за нецелесъобразни, което е негово право и решение.

Последната част на дисертационния труд подробно са анализирани експертизи. Анализът е проведен на базата на предложения протокол. Тези анализи показват високи професионални умения за количествена и качествена оценка на емпирични данни и могат да послужат за обучение на психолози-експерти в съдебната система.

Авторефератът отразява съдържателно и формално дисертационния труд. Приносите –теоретични и приложни, са формулирани ясно и точно и

отразяват проучванията и анализът на емпиричните данни. По темата на дисертационния труд Георги Кирилов има 6 научни публикации.

Заключение:

Така изграденият протокол, като основна част на представения дисертационен труд, съдържа всички важни области на психодиагностичната оценка и дава възможност качествените оценки да бъдат превърнати в количествени параметри, които се съотнасят с експертната оценка за наличието на физиологичен афект, уплаха и смущение. Този протокол дава възможност психолозите-експерти да уеднаквят своята работа и да имат единни критерии за оценка, което ще подобри качеството на експертните становища.

Имайки предвид актуалността на темата „АФЕКТ, УПЛАХА И СМУЩЕНИЕ В КЛИНИКО-ПСИХОЛОГИЧНАТА СЪДЕБНА ЕКСПЕРТНА ДЕЙНОСТ“, прецизното планиране на емпиричното изследване, анализа на данните и тяхната значимост за клиничната практика, предлагам на членовете на Научното жури да присъдят на ас. Георги Кирилов образователната и научна степен ДОКТОР по научна специалност: 3.2. Психология, Клинична психология.

03.05.2022г.

Рецензент:.....

/проф.д.пс.н. Ваня Матанова/